

ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

УДК 342.9

ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

О. М. Соловійова,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права,
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

Анотація: У статті розглянуто правові засади надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та місцевого самоврядування на підставі аналізу нормативно-правових актів за групами. Проаналізовано так звані програмні документи, що окреслюють напрями розвитку системи адміністративних послуг та наголошують на необхідності проведення реформ у цій сфері. Охарактеризовано найбільш численну групу нормативно-правових актів, які закріплюють порядок та стандарти надання адміністративних послуг. Наведено можливі шляхи вдосконалення діючого законодавства у сфері надання адміністративних послуг.

Ключові слова: публічна послуга, адміністративна послуга, концепція розвитку системи надання адміністративних послуг, удосконалення системи надання адміністративних послуг.

Аннотация: В статье рассмотрены правовые основы предоставления административных услуг органами исполнительной власти и местного самоуправления на основании анализа нормативно-правовых актов по группам. Проанализированы так называемые программные документы, определяющие направления развития системы административных услуг и указывающие на необходимость проведения реформ в этой сфере. Охарактеризована наиболее многочисленная группа нормативно-правовых актов, которые определяют порядок и стандарты предоставления административных услуг. Приведены возможные пути совершенствования действующего законодательства в сфере предоставления административных услуг.

Ключевые слова: Публичная услуга, административная услуга, концепция развития системы предоставления административных услуг, совершенствование системы предоставления административных услуг.

Summary: The author examines the legal basis for providing administrative services to the executive authorities and local self-government based on an analysis of legal acts by groups. Analyzed the so-called policy documents that guide the development of administrative services and indicating the need for reform in this area. Characterized by the largest group of legal acts that determine how and standards for the provision of administrative services. The possible ways of improving the existing legislation in the provision of administrative services.

Key words: public services, administrative services, the concept of development of administrative services, improvement of administrative services.

Зміни у політичному та суспільному житті України супроводжуються зміною державно-управлінських відносин, а саме їх переорієнтуванням у сфері реалізації конституційних прав і свобод громадян. Визначальним критерієм оцінки діяльності органів влади стає задоволення потреб громадян та юридичних осіб, що здебільшого відбувається через отримання ними якісних адміністративних послуг.

Аналіз нормативно-правових актів та наукових публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми надання адміністративних послуг, дає підстави вважати, що існування такого правового інституту як адміністративні послуги у наш час вже

практично не викликає сумнівів. Питання щодо покращення надання населенню послуг посідають дедалі важливіше місце в діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Увага до цієї проблеми пов'язана, насамперед, з наданням таких адміністративних послуг як отримання різноманітних дозволів суб'єктами підприємницької діяльності; необхідністю інформаційного забезпечення підприємців щодо дозвільних процедур та відповідних документів для отримання дозволів; підвищенням ефективності діяльності публічних органів та їх відповідальності за надання якісних послуг населенню.

Питання щодо ролі адміністративних послуг, проблеми їх оплатності та стандартизації піднімаються у працях українських вчених та економістів як: І. Коліушко, Р. Безсмертний,

І. Голосніченко, В. Тимошук, Т. Мотренко,
В. Долечек, В. Сороко, В. Євдокименко,
Є. Матвійшин та ін.

У сфері надання громадянам та юридичним особам адміністративних послуг існує велика кількість нормативно-правових актів. Але, як правило, це акти підзаконного характеру, в яких через відсутність вимог, установлених у законах, запроваджуються нові вимоги до споживачів адміністративних послуг, особливо це стосується переліку платних послуг та розміру їх оплати.

Умовно, законодавство у сфері надання адміністративних послуг можна поділити на чотири групи.

Окреме місце в системі нормативно-правових актів у сфері регулювання адміністративних послуг відводиться Конституції України. Незважаючи на відсутність у нормах Основного Закону прямих посилань на адміністративні послуги, що надаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, в Конституції України визначено засади основних прав і свобод людини та громадянина, які фактично встановлюють межі діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, в тому числі і у сфері надання адміністративних послуг. Вже у ст. 1 закріплено принципи, що покладені у зміст і процедуру організації надання адміністративних послуг. Серед таких принципів визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Функціонування державних інститутів має забезпечити демократичний характер взаємодії зі споживачами таких послуг та соціальні гарантії їх отримання. Низка статей Конституції України гарантує певні напрями організації та надання державних послуг. Так, стаття 13 визначає право власності народу щодо користування природними об'єктами, а ст. 14 передбачає захист прав суб'єктів права власності та господарювання. Статтею 16 Конституції України закріплено обов'язок державних органів щодо забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду українського народу. Також у Конституції України звертається увага на законодавчі підстави підприємницької діяльності. Зокрема ст. 42 встановлюється право на таку діяльність і звертається увага на недопущення зловживання монополієм становити на ринку, на захист прав споживачів, здійснення контролю за якістю і безпечністю продукції, усіх видів послуг і робіт. Для забезпечення цієї конституційної норми та

надання відповідних державних послуг у системі органів виконавчої влади створюються спеціальні органи. Наприклад, Міністерство економіки України надає адміністративні послуги з реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні [1]; видачі індивідуальних ліцензій на здійснення резидентами майнових інвестицій за межами України [2] та інші послуги. Антимонопольний комітет України як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом видає дозволи на узгодження дій [3], на концентрацію суб'єктів господарювання [4] та ін.

Таким чином, закріплення окремих прав свобод людини та громадянина у Конституції свідчить про її спрямування на забезпечення людини та громадянина адміністративними послугами, зміст і порядок надання яких є певним втіленням повноважень органів держави.

До другої групи нормативно-правових джерел можна віднести так звані програмні документи, які окреслюють напрями розвитку системи адміністративних послуг та наголошують на необхідності проведення реформ у сфері адміністративних послуг. Слід зазначити, що законодавець в таких актах оперує різними термінами – «управлінські», «адміністративні» «державні» послуги, розглядаючи при цьому одні й ті ж дії органів виконавчої влади. Так, у Програмі розвитку державної служби на 2005-2010 рр. одним із завдань реформування державної служби є визначення та запровадження стандартів професійної діяльності державних службовців на засадах стратегічного планування діяльності державних органів з орієнтацією на надання державних послуг; забезпечення прозорості державної служби, високого рівня відповідальності та звітності за підготовку і виконання управлінських рішень, надання послуг [5]. А Концепція розвитку законодавства про державну службу в Україні говорить вже про удосконалення правового регулювання надання державними службовцями саме управлінських послуг [6]. Одним із завдань адміністративної реформи в Україні визначається запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг [7]. Слід зазначити, що й серед вчених-адміністративістів не склалося єдиної думки щодо визначення адміністративних послуг. Так, деякі науковці вирішення органами виконавчої влади та місцевого самоврядування будь-яких питань за ініціативою фізичних чи юридичних осіб, необхідних для задоволення ними своїх

прав та законних інтересів, називають управлінськими послугами [8, с. 357]. Інші вчені розглядають вже категорію «адміністративних послуг» [9, с. 7; 10, с. 81]. Ряд вчених вказують на недоречність характеристики послуг з боку органів виконавчої влади як «управлінських» (чи «адміністративних»). І вважають, що прийнятнішим був би акцент на їх «виконавсько-зобов'язальному» аспекті [11, с. 126], тому використовують термін «виконавські послуги». Більше того, в науковій літературі взагалі існують діаметрально протилежні підходи щодо існування такого явища [12, с. 25-35; 13, с. 109-114].

В окремих нормативно-правових актах було зроблено спробу дати визначення послугам, що надаються державними органами. Так, Державний комітет зв'язку та інформатизації визначає державні (адміністративні) послуги як послуги, обов'язковість отримання яких встановлюється законодавством, та які надаються фізичним чи юридичним особам органами виконавчої влади, створеними ними установами та організаціями, що утримуються за рахунок коштів відповідних бюджетів і надання яких безпосередньо пов'язане з виконанням основних функцій та завдань органом влади [14]. Також визначення державних послуг наводиться у Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств», де під такими послугами розуміють будь-які платні послуги, обов'язковість отримання яких встановлюється законодавством та які надаються фізичним чи юридичним особам органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та створеними ними установами [15]. Але не можна відносити до державних послуг послуги, що надаються органами місцевого самоврядування та створеними ними установами. Затверджена у 2006 році Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади (далі – Концепція) не лише закріпила визначення поняття «адміністративна послуга», а й дозволила розмежувати такі поняття як «публічна», «державна» та «муніципальна» послуги.

Так, публічними вважаються всі послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні. Залежно від суб'єкта, що надає публічні послуги, розрізняють державні та муніципальні послуги. Державні послуги надаються органами державної влади (в основному виконавчої) та державними підприємствами, установами, організаціями, а також органами місцевого самоврядування в порядку виконання делегованих державою

повноважень за рахунок коштів державного бюджету. Муніципальні послуги надаються органами місцевого самоврядування, а також органами виконавчої влади та підприємствами, установами, організаціями в порядку виконання делегованих органами місцевого самоврядування повноважень за рахунок коштів місцевого бюджету. Адміністративна послуга, в свою чергу, може бути як державною, так і муніципальною, та під якою у Концепції розуміють результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо) [16].

Таким чином, адміністративні послуги характеризують окремі дії владних суб'єктів, що спрямовані на забезпечення реалізації громадянами та юридичними особами прав, свобод, законних інтересів та поділяються на державні та муніципальні залежно від суб'єкта, що їх надає.

До третьої групи нормативно-правових актів можна віднести акти, що закріплюють порядок надання окремих адміністративних послуг. Так, наприклад, порядок надання адміністративних послуг щодо ліцензування певних видів господарської діяльності врегульований цілою низкою нормативно-правових актів, починаючи із законів України і закінчуючи підзаконними актами стосовно конкретної ліцензії на різноманітні види господарської діяльності [17-20].

До прийняття Закону Про адміністративні послуги, Кабінет Міністрів України розробив та затвердив Тимчасовий порядок надання адміністративних послуг [21], у якому дається визначення поняття адміністративна послуга, розкриваються питання щодо оплати та загальна процедура надання таких послуг.

До окремої підгрупи можна віднести правові акти, що закріплюють стандарти надання адміністративних послуг. Розроблення стандартів щодо надання адміністративних послуг визначено Концепцією одним з можливих способів підвищення якості надання адміністративних послуг. Стандартом надання адміністративної послуги є акт, який видається суб'єктом відповідно до нормативно-правових актів, що визначають порядок надання адміністративної послуги, та містить інформацію про адміністративну послугу і процедуру її надання, зокрема умови та відповідальних осіб [21]. Стандарт повинен містити вимоги, що забезпечують необхідний рівень доступності і якості адміністративної

послуги в цілому, а також на кожному етапі її надання, включаючи внесення запиту про надання адміністративної послуги, його оформлення і реєстрацію, очікування надання адміністративної послуги, її одержання, контроль за якістю адміністративної послуги і розгляд скарг одержувача [22].

На основі Методичних рекомендацій були розроблені Стандарти надання адміністративних послуг. Так, стандарт надання адміністративної послуги з видачі довідки про порушення провадження у справі про банкрутство підприємств, визнання їх банкрутами, перебування у процедурі банкрутства містить реквізити державних органів, які надають таку послугу, вимоги до запиту про отримання послуги, етапи отримання довідки, вимоги до довідки, порядок оскарження [23]. Інформація щодо порядку отримання довідки та документів, необхідних для її отримання дуже полегшує процедуру споживачам. Адже вся інформація, що стосується послуги, міститься в одному документі.

Але слід сказати, що такі стандарти затверджено лише деякими органами виконавчої влади [24; 25]. В інших випадках порядок отримання адміністративної послуги врегульований різноманітними нормативно-правовими актами щодо кожного органу, який надає таку послугу [26-28].

Тому можна з упевненістю говорити про необхідність розробки та прийняття законодавчого акту, де б було врегульовано загальні питання щодо процедури звернення за послугою, термінів розгляду, процесуальних прав та обов'язків учасників звернення. Таким актом може бути як Адміністративно-процедурний кодекс, проект якого опрацьовується у комітетах Верховної Ради України та винесений на розгляд громадськості, так і Закон України «Про адміністративні послуги» [29]. Необхідність прийняття такого законодавчого акту не викликає сумнівів, адже сьогодні відносини між державою і громадянином або не врегульовані взагалі, або врегульовані переважно підзаконними нормативними актами. Недосконалість та неузгодженість актів законодавства різної юридичної сили та безперервне запровадження нових платних послуг призвели до зростання корупції у відповідній сфері державного управління і невиправданого стягнення коштів з фізичних та юридичних осіб. Слід погодитися з тим, що діючий Закон України «Про звернення громадян» об'єктивно не може виконати ролі такого акту. Адже зазначений закон стосується лише громадян і залишає поза увагою звернення юридичних осіб, надто поверхнево регулює процедурний аспект відносин щодо розгляду заяв та клопотань громадян, не диференціює порядок

розгляду звернень органами державної влади й місцевого самоврядування та недержавними інституціями [30].

До четвертої групи нормативно-правових актів можна віднести акти, що встановлюють плату за отримання адміністративної послуги. На сьогоднішній день такі нормативно-правові акти є найбільш численними та суперечливими, адже останнім часом спостерігається тенденція до розширення переліку платних послуг та зростання цін на платні адміністративні послуги. Це в першу чергу пов'язано з відсутністю чітких критеріїв визначення платного характеру послуг та прозорі процедури формування тарифів і цін на них; неоднозначністю стандартів якості адміністративних послуг. Переліки платних послуг затверджуються Кабінетом Міністрів України [31, 32]. Наголос на платності адміністративних послуг підтверджується в численних нормативно-правових актах. Органи державної влади затверджують переліки «платних послуг» на підставі Закону України «Про ціни та ціноутворення». В усіх цих актах ігнорується те, що метою адміністративних послуг є не одержання доходу (на відміну від господарської діяльності), а забезпечення прав, свобод людини та громадянина і законних інтересів юридичних осіб.

Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади наголошує на тому, що надання адміністративних послуг на платній (безоплатній) основі, переліки адміністративних послуг, а також розмір плати за адміністративні послуги (у фіксованому розмірі на рівні середньої собівартості надання даного виду послуг) повинні визначатися виключно законами [16].

На початку 2010 року Кабінетом Міністрів України було затверджено Методику визначення собівартості платних адміністративних послуг [33]. Згідно з цією Методикою розраховується планована собівартість платних адміністративних послуг, які надаються адміністративними органами. Для визначення собівартості адміністративної послуги процес надання адміністративним органом такої послуги поділяється на такі етапи: інформування заявників про зміст послуги та порядок її надання; прийняття та реєстрація заяви про надання послуги; проведення процедур, передбачених порядком надання послуги; оформлення та видача адміністративного акту заявнику. На кожному етапі надання адміністративної послуги визначається норма часу на його виконання, а також необхідні для його виконання чисельність персоналу, засоби та матеріали.

Але звичайно затвердження такої Методики не вирішує проблем. Необхідно опрацювати та прийняти нормативно-правовий акт, в якому мають бути чітко визначені: види послуг, що можуть надаватися на платній основі; види послуг, ціни на які повинні встановлюватися на рівні, не вищому від собівартості; види послуг, які повинні бути безкоштовними; тарифно-цінова політика у сфері формування вартості платних адміністративних послуг.

Таким чином, нормативно-правові акти у сфері адміністративних послуг можна умовно поділити на чотири групи: Конституція України, яка визначає засади основних прав і свобод людини та громадянина та фактично встановлює межі діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування; так звані програмні документи, що окреслюють напрями розвитку системи адміністративних послуг та наголошують на необхідності проведення реформ у сфері адміністративних послуг; акти, що закріплюють порядок надання окремих адміністративних послуг; акти, що встановлюють плату за отримання адміністративної послуги.

Аналіз українського законодавства свідчить про відсутність чіткого механізму надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та необхідність нормативного упорядкування у цій сфері. Першочергове значення має розроблення проєктів та прийняття основоположних законів, які повинні визначити основні засади функціонування системи надання адміністративних послуг фізичним та юридичним особам. У таких нормативно-правових актах повинно бути чітко передбачено порядок надання адміністративних послуг (суб'єкти провадження, терміни, форма звернення тощо), процедуру оскарження рішення, дії чи бездіяльність органу влади.

Чітка регламентація способу діяльності органів виконавчої влади під час надання адміністративних послуг унеможливить зловживання під час здійснення посадовими особами своїх повноважень, а це в свою чергу сприятиме забезпеченню дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Інструкції про порядок реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні: Наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 18 січня 1996 року № 30 // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 40-41.
2. Про затвердження Положення про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення резидентами майнових інвестицій за межами України і Положення про порядок контролю та звітності щодо використання майнових цінностей, які інвестуються за межами України:

Постанова Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1996 року № 229 // Урядовий кур'єр. – 1996. – № 45-46.

3. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 12 лютого 2002 року № 26-р // Офіційний вісник України. – 2 002. – № 11. – Ст. 542.

4. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 19 лютого 2002 року № 33-р // Офіційний вісник України. – 2002. – № 13. – Ст. 679.

5. Про затвердження Програми розвитку державної служби на 2005-2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 08 червня 2004 року № 746 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 23. – Ст. 1554.

6. Про Концепцію розвитку законодавства про державну службу в Україні: Указ Президента України від 20 лютого 2006 р. № 140/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 8. – Ст. 421.

7. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 21. – Ст. 943.

8. Долечек В. Нормативно-правові аспекти надання управлінських послуг населенню органами виконавчої влади України // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – № 2. – С. 357.

9. Оцінка якості адміністративних послуг / В. П. Тимошук, А. В. Кірмач. – К.: Факт, 2005. – 88с.

10. Писаренко Г. Запровадження доктрини адміністративних послуг в Україні // Митна справа. – 2005. – № 6. – С. 81.

11. Авер'янов В. Б. До питання про поняття так званих «управлінських послуг» // Право України. – 2002. – № 6. – С. 126.

12. Коліушко І. Управлінські (адміністративні) послуги – новела адміністративного права / В кн.: Адміністративна реформа для людини. – К., 2001. – С. 25-35.

13. Гарашук В. М. Управлінські послуги – новий інститут чи нова помилка? // Вісник АПРн України. – 2001. – №3. – С. 109-114.

14. Про затвердження Переліку і Порядку надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд»: Наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації від 15 серпня 2003 № 149 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 48. – Ст. 2547.

15. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 4. – Ст. 8. – С. 51.

16. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 січня 2006 р. № 90-р // Офіційний вісник України. – 2006. – № 7. – Ст. 376.

17. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01 червня 2000 року № 1775-III // Офіційний вісник України. – 2000. – № 27. – Ст. 1109.

18. Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 липня 2001 року № 756 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 27. – Ст. 1212.

19. Про затвердження переліку органів ліцензування: Постанова Кабінету міністрів України від 14 листопада 2000 року № 1698 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 46. – Ст. 2001.

20. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з переробки донорської крові та її компонентів, виготовлення з них препаратів, господарської діяльності з медичної практики та проведення дезінфекційних, дезінсекційних, дератизаційних робіт (крім робіт на об'єктах ветеринарного контролю): Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Міністерства охорони здоров'я України від 16 лютого 2001 року № 38/63 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 10. – Ст. 421.

21. Про заходи щодо упорядкування адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 року № 737 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 54. – Ст. 1871. – С. 16.

22. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів надання адміністративних послуг: Наказ Міністерства економіки України від 12 липня 2007 року N 219 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>

23. Про затвердження Стандарту надання адміністративної послуги з видачі довідки про порушення провадження у справі про банкрутство підприємств, визнання їх банкрутами, перебування у процедурі банкрутства: Наказ Міністерства економіки України від 30 листопада 2010 року № 1526 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 99. – Ст. 3532. – С. 50.

24. Про затвердження Стандарту надання адміністративної послуги з погодження на вивезення за межі митної території України дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, їх брухту і відходів як давальницької сировини: Наказ Міністерства фінансів України від 29 листопада 2010 року № 1478 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 98. – Ст. 3511. – С. 143.

25. Про затвердження стандартів надання адміністративних послуг в Міністерстві охорони здоров'я України: Наказ Міністерства охорони здоров'я від 09 лютого 2008 року № 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.moz.gov.ua

26. Про затвердження Порядку надання платних послуг державними архівними установами: Наказ Головного архівного управління України від 16 вересня 1999 року № 59 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 40. – Ст. 2027.

27. Про затвердження Положення про порядок надання платних послуг органами рибноохорони Державного комітету рибного господарства України: Наказ Державного комітету рибного господарства України від 25 червня 1998 року № 89 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 43. – Ст. 1616.

28. Про затвердження Порядку надання платних послуг відділами державної реєстрації актів цивільного стану: Наказ Міністерства юстиції України від 27 грудня 2010 року № 3335/5 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 101.

29. Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про адміністративні послуги»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року № 682 // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 119.

30. Тимошук В. До проблеми правового регулювання адміністративно-процедурних відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua>

31. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися органами та підрозділами Міністерства внутрішніх справ: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 червня 2007 року № 795 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 42. – Ст. 1671.

32. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 року № 1180 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 31. – Ст. 1629.

33. Про затвердження Методики визначення собівартості платних адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 року № 66 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 6. – Ст. 260. – С. 107.